

Дokumenty i materialy v 5 tomah. 1927–1939. – M., 1999. T.1: maj 1927 – nojabr' 1929. – S.59–60.

12. 1928 god. Poezdka I. V. Stalina v Sibir'. Dokumenty i materialy // Izvestija CK KPSS. – 1991. – №5–7; Shishkin V. I. Poezdka I. V. Stalina v Sibir' (15 janvarja – 6 fevralja 1928 g.) // Problemy istorii agrarnogo i demograficheskogo razvitija Sibiri v XX – nachale XXI v.: materialy vsrossijskoj nauchnoj konferencii / Otv. red. V. A. Il'inyh. – Novosibirsk, 2009. – S.41–46.

13. Ikonnikova I. P., Ugrovatov A. P. Stalinskaja repeticija nastuplenija na krest'janstvo // Voprosy istorii KPSS. – 1991. – №1. – S.72.

14. Dokumenty svidetel'stvujut. Iz istorii derevni nakanune i v hode kollektivizacii. 1927–1932. – M.: Politizdat, 1989. – S.21; Izvestija CK KPSS. – 1991. – №5. – S.195–196.

15. Tragedija sovet'skoj derevni. Kollektivizacija i raskulachivanie. 1927–1939. Dokumenty i materialy. V 5–ti tt. / T.1. Maj 1927 – nojabr' 1929 / Pod red. V. Danilova, R. Manning, L. Violy. – M.: ROSSPJeN, 1999.

16. Stalin I. O pravom uklone v VKP(b). Rech' na plenumе CK i CKK VKP(b) v aprele 1929 g. // Stalin I. V. Sochinenija. – T.12. – M.: Gospolitizdat, 1949. – S.88.

17. Kul'chyc'kyj S. V. Cina «velykogo perelomu». – K.: Ukrai'na, 1991 – 431 s.; Istorija ukrai'ns'kogo seljanstva: Narysy v 2–h t. / NAN Ukrai'ny; Instytut istorii' Ukrai'ny / V. A. Smolij (vidp. red.). – K.: Nauk. dumka, 2006. – T.2. – S.106.

18. CDAGO Ukrai'ny. – F.1. – Op.20. – Spr.3153. – Ark.67; Yvnyckyj N. A. Kollektivyzacija y raskulachyvanje (nachalo 30–h godov). – M., 1994. – S.16.

19. Istorija ukrai'ns'kogo seljanstva. Narysy u 2–tomah. – T.2. – K.: Naukova dumka, 2006.

20. Stalin I. K voprosam agarnoj politiki. Rech' na konferencii agrarnikov–marksistov. 27 dekabrja 1929 g. // Sochinenija. – T.12. – M.: Gospolitizdat, 1949. – S.146.

21. Vasyl'jev V. Polityчне kerivnytvo URSR i SRSR: dynamika vidnosyn centr–subcentr vlady (1917–1938). – K.: Instytut istorii' Ukrai'ny NAN Ukrai'ny, 2014. – 376 s.

22. Istorija kolektyvizacii' sil's'kogo gospodarstva URSR. – T.2. – K., 1965.

23. CDAVO Ukrai'ny. – F.27. – Op.12. – Spr.142.

24. Kul'chyc'kyj S. Golodomor 1932–1933 rr. jak genocyd: trudnoshti usvidomlennja. – K.: Nash chas, 2008. – 424 s.

25. Perehrest O. Ukrai'ns'ke selo 1941–1945 rr.: ekonomichne ta social'ne stanovyshhe. – Cherkasy: ChNU im. Bogdana Hmel'nyc'kogo, 2011.

26. Kul'chyc'kyj S. V. Cina «velykogo perelomu». – K.: Ukrai'na, 1991 – 431 s.

27. Shul'ga I. G. Girka pravda. Narysy istorii' podil's'kogo seljanstva 1920–1930–h rokiv. – Vinnyca: VAT «Vinobldrukarnja», 1997. – 152 s.; Rybak I., Matvjejev A. Tragichnyj perelom. Kolektivizacija i rozkurkulennja na Podilli ta Pivdenno–Shidnij Volyni. – Kam'janec'–Podil's'kyj: Abetka, 2001. – 140 s.

28. Podkur R. Regional'ni osoblyvosti «Velykogo teroru» 1937–1938 rr. na zahidnomu kordoni SRSR–URSR (na materialah Podillija) / R. Podkur // Krajeznavstvo. – 2012. – №1. – S.75.

29. Titova N. «Sanacija» prykordonnja USRR: poborjувannya «pol's'ko–ukrai'ns'kogo fashyzmu» na Podilli, 1930–ti roky // Z arhiviv VUChK–GPU–NKVD–KGB. – 2007. – №1 (28). – S.220–252; Titova N. Represii' na Podilli 1930–h rokiv: ukrai'ns'ka ta pol's'ka «linii» // Istorija Ukrai'ny: Malovidomi imena, podii', fakty: Zbirnyk statej. – K.: In–t istorii' Ukrai'ny NAN Ukrai'ny, 2007. – Vyp.34. – S.79–115.

Ruban V., competitor of the Department of History and Culture of Ukraine Vinnytsia State Pedagogical University
Mikhail Kotsyubynsky University (Ukraine, Vinnytsia),
notification+kjdp5ddwjkd@facebookmail.com

Socio-economic specifics Podillia during forced collectivization 1927–1932

The article analyzes the features of the forced collectivization of 1927–1932 in Ukraine and in Podillia in particular. Taking into account that on the whole Ukrainian background Podillia was a specific region, because one of the factors that determined the specifics of Podillia is the border area. It is noted that bordered with Poland and Romania, Podillia was a border region not only of Soviet Ukraine, but of the entire Soviet Union. The border status of the region has led to the permanent «cleaning of a politically unreliable population» and the holding permanent repression actions that were carried out in the context of the implementation of specific tasks initiated by the supreme party–Soviet leadership. In the context of «political unreliability», ethnic cleaning of Podillia was also carried out.

The article focuses on the fact that the peasants were not interested in the significant socialization of means of production. They wanted to continue to dispose of both their means of production and agricultural products produced by them. The author analyzes separate historiographic aspects of forced collectivization due to the materials of state archives and conducts a historical and comparative analysis with similar data from other regions of Ukraine.

Keywords: socio-economic policy in Podillia, forced collectivization, deportation, industrialization, dispossession.

* * *

УДК 929:624.04

Салата Г. В.,

кандидат історичних наук, старший викладач кафедри інформаційної, бібліотечної та архівної справи, Київський національний університет культури і мистецтв (Україна, Київ), salaty@bigmir.net

НАУКОВО–ТЕХНІЧНА ШКОЛА ПРОФЕСОРА Л. Д. ПРОСКУРЯКОВА: ПЕТРО КІНДРАТОВИЧ ХУДЯКОВ (1858–1935 РР.)

Зроблена спроба окреслити головні етапи наукової діяльності професора П. К. Худякова як ученого у галузі механіки, видатного представника школи машинобудування, талановитого педагога, активного громадського діяча, публіциста і бібліографа. Описано найважливіші етапи його творчого шляху, аналізуються основні роботи вченого. Відзначена ключова роль Л. Д. Проскуракова у становленні майбутнього вченого зі світовим ім'ям професора П. К. Худякова.

Метою статті є відтворення ключових віх професійної діяльності П. К. Худякова. Методологічною основою дослідження є загальні принципи об'єктивності та історизму. Висновки роботи полягають у констатації факту про достеменно не досліджений науково–педагогічний доробок вченого.

Ключові слова: Петро Кіндратович Худяков, машинобудування, прикладна механіка, теоретичне машинобудування, науково–педагогічна школа, будівельна механіка, теорія пружності, опір матеріалів, Лаур Дмитрович Проскураков, наукова діяльність.

Ім'я Петра Кіндратовича Худякова, видатного вченого–механіка у галузі прикладної механіки, одного із засновників і провідних представників нового наукового напрямку – теоретичного машинобудування – репрезентує вагомому сторінку в історії науки і техніки загалом. Вчений у своїй практичній діяльності відстоював переконання, що призначення техніки полягає у полегшенні і посиленні трудових затрат людини. П. К. Худяков своєю науковою діяльністю переконливо доводив, що не тільки техніка доповнює життєдіяльність людини, сама людина також «доповнює» технічні системи.

П. К. Худяков – непересічна особистість у науково–технічній школі професора Л. Д. Проскуракова, який високо цінував наукові здобутки Петра Кіндратовича у галузі опору матеріалів, чорної металургії, раціональної постановки проектування на механічних відділеннях вищих технічних шкіл, у розвитку засобів передачі механічної енергії, оброблення металів прокаткою, електричного відливання металів, поршневих насосів та парових котлів, розрахунків на міцність частин машин і споруд (особливо мостів), характеристики найменших металевих сплавів на базі магнію як будівельного матеріалу.

Історіографічні надбання окресленої проблеми, на перший погляд, чисельні і багатопланові: енциклопедичні, наукові, науково–популярні, біографічні, навчальні розвідки. Втім, історіографія носить описовий характер, часто калькуючи доробок попередників, не занурюючись у питання дослідження. Вище означене

сформувало асиметрію історіографії та окреслює ряд невіршених раніше частин проблеми, яким присвячена публікація.

Згідно методики та методології історичних досліджень, головним та формуючим завданням роботи є виокремлення та стислий аналіз історіософії науково-педагогічної діяльності П. К. Худякова, на конкретних прикладах окреслено етапи професійного становлення вченого. Розвідка ґрунтується на використанні методів історико-хронологічного і порівняльного аналізу; логічного методу із залученням документальної та історіографічної бази напрацювань вітчизняних і зарубіжних вчених.

Метою дослідження є спроба виявити і окреслити хронологічну ретроспективу науково-педагогічної і практичної діяльності П. К. Худякова, аспектуалізувати та надати стислий аналіз напрацювань вченого і педагога, який був одним із учнів і представників науково-технічної школи Л. Д. Проскуракова.

Худяков Петро Кіндратович народився 1858 р. у селі Іваново Володимирської губернії Російської імперії в селянській родині. Винятково здібний хлопчик в десятирічному віці, як стипендіат Іваново-Вознесенської міської думи, вступив до Московського Імператорського технічного училища (МТУ), яке закінчив у 19 років з дипломом інженера-механіка (1877 р.). У 1879 р. удостоєний звання вченого інженера-механіка, за результатами захисту роботи «Інжектор в застосуванні його до харчування парового котла» [1, с. 309–311].

Після закінчення училища, Худяков протягом року працює, як практичний працівник, на Тамбовської-Саратовської залізниці, проходячи ступені від кочегара на паровозі до майстра в головних паровозоремонтних майстернях. У подальшому здійснює викладацьку діяльність у МТУ впродовж всього життя: перебуваючи на посадах асистента професора, репетитора, керівника студентських робіт з проектування машин, а у 21 рік захищає дисертацію і стає доцентом кафедри машинобудування та видає ряд робіт з окресленої тематики.

У 1882–1883 рр. відряджений за кордон для ознайомлення з машинобудівними заводами Західної Європи і політехнічними школами Німеччини, Австрії, Швейцарії і Франції. У 1885 р. спеціально поїхав до Англії для огляду заводів з машинобудівної та залізної промисловості.

У 1885–1890 рр. з метою ознайомлення зі справою викладання машинобудування у вищих політехнічних школах Європи і підготовки до отримання звання професора, П. К. Худяков перебував у наукових відрядженнях в Німеччині, Бельгії, Франції, Англії. У 32 роки (1890 р.) Петро Кіндратович виборює звання професора після захисту двох робіт: «Дослідження паророзподільних приладу Броуна» [2] і «Графічний метод розрахунку багатociліндрових парових машин!» [3].

У 1895 р. очолив кафедру прикладної механіки МТУ, займається дослідженням з теоретичного машинобудування: конструювання підйомних кранів, водяних турбін. Професор читає курси з машинобудування на механічному факультеті – опір матеріалів, побудова деталей машин, насосів, парових котлів, парових машин.

Варто наголосити, що Петро Кіндратович наголошував на необхідності введення до навчальних

планів вишів дисциплін теоретичного і практичного спрямування з машинобудування, адже таких майже не було в технічних навчальних закладах. Справа у тім, що машини купувалися за кордоном, а отже навчати проектувати і розробляти не було потреби. П. К. Худяков вважав такий шлях хибним.

Саме за його титанічної справи до навчального процесу технічних вишів були введені курси з теоретичного машинобудування! Професор Худяков підготував і видав ряд навчальних курсів, в тому числі атлас деталей машин в трьох частинах, курс деталей машин в двох частинах, атлас конструктивних креслень насосів і курс побудови насосів, атлас конструктивних креслень машин, заводських будівель та інших споруд.

Видання цих навчально-методичних матеріалів, в яких були синтезовані теоретичні положення опору матеріалів і питання міцності в додатку до розрахунків конкретних машин і споруд, зробило векторіальний вплив на весь хід розробки в Росії наукових основ міцності в машинобудуванні. П. К. Худяков першим ввів поняття «напруги зношування» і, виходячи з нього, підготував навчальні, методичні положення і розрахунки у питанні сполучення деталей машин на зношування.

В теорії парової техніки Петру Кіндратовичу належить розробка графічних, графоаналітичних методів розрахунку різних типів парових машин, які прийшли на зміну громіздким аналітичним методам, що нерідко ускладнювали отримання практичних висновків. Професор переконливо доводив необхідність практичної складової у цій справі.

У 1907 р. П. К. Худяков видає ґрунтовну книгу «Шлях до Цусіми» у якій на основі широкої джерельно-фактологічної бази аналізує військово-технічні аспекти підготовки походу і бою ескадри адмірала Зіновія Петровича Рожественського. Книга присвячена пам'яті полеглих у військово-морських баталіях механіків флоту, що були випускниками МТУ [4].

Буремні сторінки історії Першої світової війни 1914–1918 рр. принесли кардинальні зміни в життя країн Європи і Азійського континенту. Скажімо, в Російській імперії відбулась докорінна перебудова професійної життєдіяльності всіх без винятку технічних спільнот держави і тематику їх друкованих органів. Всі журнали технічних товариств сконцентрувались на проблемах технічної та гуманітарної допомоги армії: на сторінках часописів друкувались матеріали, що у той чи інший спосіб мали наметі покращити й без того складну добу воєнного часу.

Так, у Віснику Політехнічного Товариства за 1914–1918 рр. публікувались не лише звіти, хід, фактаж, калькуляція, цифри, але й звернення укладачів Вісника до громади на теми допомоги учасникам бойових дій і т.д. і т.п. Зокрема, у першому номері Вісника Петро Кіндратович звертається із закликом до співгромадян надсилати йому відомості про чільних студентів, професуру, випускників училища, що брали участь у воєнних діях Першої світової війни.

Для створення спеціального редакційного комітету, для власне його видання, виділили співробітників з-поміж редакцій журналів: «Вісник інженерів», «Записки Імператорського Російського технічного товариства», «Залізничне справа», «Електрика». Нагальним завданням

новоствореного часопису було сприяння розбудові промисловості на військовий лад країни матеріалами на його сторінках.

Передбачалося, що випуски цього видання виходитимуть 4 рази на місяць у міру накопичення матеріалу. Перший номер містив, крім традиційної редакційної статті, резолюції дев'ятого з'їзду представників промисловості і торгівлі, звіт про діяльність Центрального військово-промислового комітету, історію освіти Комітету об'єднаних технічних організацій, кілька відозв та ін.

Цензурні обмеження існували до Лютневої революції, потім вплив військової цензури на друк майже не позначався. В одному з останніх номерів Вісника професор П. К. Худяков повідомляв, що у 1917 р. п'ять номерів Вісника вдалося випустити без контролю цензури!

Петро Кіндратович був знаним видавцем і ґрунтовним бібліографом. Так, Худяков бере активну участь у виданні таких часописів, як: «Всеросійська виставка 1882 року», «Технік», київський «Інженер», «Вісник Промисловості», «Технічний Збірник», «Практик-Монтер», «Известия і Праці Політехнічного Товариства», «Бюлетені Політехнічного товариства» [5].

П. К. Худяков є одним із фундаторів і засновників журналу «Бюлетень Політехнічного Товариства». Продовжує займатись викладацькою діяльністю і широко популяризує технічні знання: в аудиторіях на лекційних заняттях, конференціях, симпозиумах і низці наукових публікацій та ін. У 1934 р. у Московському електромеханічному інституті були засновані три стипендії його імені!

Вище означене формулює результати дослідження, квіт есенцією якого є твердження, що наявний фактологічний матеріал з історії техніки може і повинен використовуватись при розробці і обґрунтуванні гіпотез про закони і закономірності техніки, які в свою чергу є результатом теоретичного осмислення і узагальнення історії розвитку техніки.

Одним з напрямів історіософії техніки є вивчення сторінок біографістики, власне фундаторів науки і техніки, яким беззаперечно вважається Петро Кіндратович Худяков. Адже ціннісні підходи в осмисленні техніки і її взаємозв'язок з людиною, наукою, суспільством, вірою – посередник між минулим, сьогоденням і майбутнім соціуму.

Історія науки і техніки має справу з впливовими і специфічними формами культури: виробництво, вивчення і використання природних явищ. Історики науки і техніки, як вчені корегуються технічними, фінансовими та інституційними ресурсами своєї культури, зберігаючи можливість впливати і змінювати соціокультурний розвиток загалом. Історичні дослідження наукових ідей і подій й нині не транслюють наукове бачення проблеми людини у проблемному полі біокультурної антропології, що надає підстави продовжувати дослідження з окресленої теми дослідження.

Узагальнивши світовий практичний досвід будівництва машин П. К. Худяков є засновником наукової школи конструкторів-машинобудівників. Професор Худяков розробив методи і засоби теоретичного передбачення і обґрунтування різних інженерно-технічних

рішень. Наукові дослідження вченого започаткували конструктивний напрям у машинобудуванні.

Роль видатного вченого, інженера, новатора, бібліографа, педагога Петра Кіндратовича Худякова, який створив значну наукову школу, займає почесне місце в історії науки і техніки та чекає на глибоке і вдумливе дослідження так, як це дійсно було, а не у межах анахронічних ідеологій.

Список використаних джерел

1. Симонов Е. Проф. П. К. Худяков. Сто лет Московского механико-машиностроительного института им. Баумана. 1832–1932: [Юбилейный сборник] / Е. Симонов. – Москва: Госмашиздат, 1933. – 406 с.
2. Исследование парораспределительного прибора Броуна: (Ст. доп. П. К. Худякова) / [Петр Худяков]. – [Москва, 1886]. – 48 с., 3 л. черт.; 24. Авт. указан в конце текста.
3. Графический метод расчета многосилиндровых паровых машин / П. К. Худяков, проф. Им. Техн. уч-ща. – 2-е изд. – Москва: типо-лит. т-ва И. Н. Кушнерев и К, 1890. – 80 с., 9 л. черт.
4. Худяков П. К. Путь к Цусиме. Издание 2-е, существенно дополненное. С отдельной картой Цусимского боя / П. К. Худяков. – Москва: Типо-литография Русского Товарищества печатного и издательского дела, 1908. – 332 с., с илл.; 1 л. план. 24,8 x 16,2 см.
5. Полежаев В. Г. Периодические издания технических организаций России конца XIX–начала XX века: типология и функционально-содержательные особенности: дисс. ... канд. филологических наук 10.01.10. / В. Г. Полежаев. – Москва, 2004. – 246 с.

References

1. Simonov E. Prof. P. K. Hudjakov. Sto let Moskovskogo mehaniko-mashinostroitel'nogo instituta im. Baumana. 1832–1932: [Jubilejnij sbornik] / E. Simonov. – Moskva: Gosmashizdat, 1933. – 406 s.
2. Issledovanie paroraspredeletel'nogo pribora Brouna: (St. doc. P. K. Hudjakova) / [Petr Hudjakov]. – [Moskva, 1886]. – 48 s., 3 l. chert.: chert.; 24. Avt. ukazan v konce teksta.
3. Graficheskij metod rascheta mnogocilindrovyyh parovyh mashin / P. K. Hudjakov, prof. Imp. Tehn. uch-shha. – 2-e izd. – Moskva: tipo-lit. t-va I. N. Kushnerev i K, 1890. – 80 s., 9 l. chert.
4. Hudjakov P. K. Put' k Cusime. Izdanie 2-e, sushhestvenno dopolnennoe. S otdel'noj kartoj Cusimskago boja / P. K. Hudjakov. – Moskva: Tipo-litografija Russkogo Tovarishhestva pechatnago i izdatel'skago dela, 1908. – 332 s., s ill.; 1 l. plan. 24,8 x 16,2 sm.
5. Polezhaj V. G. Periodicheskie izdaniya tehniceskikh organizacij Rossii konca XIX-nachala XX veka: tipologija i funkcional'no-soderzhatel'nye osobennosti: diss. ... kand. filologicheskikh nauk 10.01.10. / V. G. Polezhaj. – Moskva, 2004. – 246 s.

Salata H. V., Candidate of Historical Sciences, Senior Lecturer of the Department of Information, Library and Archives, Kyiv National University of Culture and Arts (Ukraine, Kiev), salaty@bigmir.net

Scientific school of Professor L. D. Proskuryakov: Peter Kondratievich Khudyakov (1858–1935)

The publication attempts to outline the main stages of scientific activities professor P. K. Khudyakov – the famous scientist in the field of mechanics, outstanding representative of the school of mechanical engineering, gifted teacher, active public figure, distinguished writer and bibliographer. The author is focused on the most important stages of Khudyakov's activity and analyzes the main works of the scientist. The key role of L. D. Proskuryakov in the formation of the future world scientist Professor Khudyakov is indicated.

The article aims at defining key milestones of Khudyakov's professional activities. The methodological background of the study is the general principle of objectivity and historicism. The author concludes that scientific and pedagogical heritage of the scientist has not been accurately studied.

Keywords: Peter Kondratievich Khudyakov, mechanical engineering, applied mechanics, theoretical engineering, scientific and pedagogical school, structural mechanics, theory of elasticity, mechanics of materials, Lavr Dmytrovykh Proskuryakov, scientific activity.

* * *